

10.–12. září 2019 Hradec Králové, Česká republika
Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové
Budova B, Náměstí svobody 331, učebna B9

Organizační tým:

Pavel Dřnovský, Katedra archeologie FF UHK, pavel.drnovsky@uhk.cz

Petr Hejhal, Katedra archeologie FF UHK, petr.hejhal.2@uhk.cz

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Program konference:

1. den: úterý 10. září 2019

8:30–10:00 – registrace účastníků

10:15 – zahájení konference

od 19:30 – společenský večer

2. den: středa 11. září 2019

8:30–9:00 – registrace účastníků

9:00 – začátek dopoledního bloku přednášek

od 17:30 – exkurze po reliktech pevnosti Hradec Králové

3. den: čtvrtek 12. září 2019

8:30–9:00 – registrace účastníků

9:00 – začátek dopoledního bloku přednášek

13:30 – exkurze na bojiště bitvy u Hradce Králové 1866

Jednacími jazyky budou čeština, slovenština, polština a angličtina. Prostor pro diskuzi následuje po každém příspěvku. Paralelně s referáty budou vystaveny postery.

1. den, úterý 10. září 2019

10:15–10:40 Zahájení konference

Blok prehistorie a protohistorie:

10:40–11:05 Petr Květina (Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.):

Konflikty u archaických společností. Válka nebo hra?

Vysvětlení příčin bojů a konfliktů u předstátních společností je interpretační výzvou pro etnology i archeology. Historický vývoj pohledů na dané téma představuje nesourodý palimpsest. Tzv. divoši byli považováni za ušlechtilé bytosti, které obecně postrádají důvody k ozbrojené agresi. Jindy byl původ prehistorických válek definován srovnatelně s důvody, které vedou ke konfliktům u státních a moderních společností. A ještě jindy byly boje archaických společností přirovnávány ke hře, která má velmi blízko rituálu. Současné archeologické doklady svědčí o tom, že pravěké lokality byly pravděpodobně svědky jak nelítostných bojů, při kterých šlo o kořist a nadvládu, tak i symbolického zápolení a rituálních aktivit obtížně převoditelných do pojmů současného světa. Na příkladu recentních archaických společností studovaných etnograficky bude představen návrh interpretačního modelu.

11:05–11:30 Marek Německý (Pracoviště historické sociologie, FHS UK):

Geopolitické konflikty starověkých impérií z pohledu Anglické školy mezinárodních vztahů.

V příspěvku se pokusím shrnout teorie Anglické školy mezinárodních vztahů (Martin Wight, Adam Watson, Barry Buzan) o povaze mezinárodních systémů ve světové historii. Specifický důraz bude položen na zkoumání vlivu infrastrukturních (logistika, formy produkce) a strukturálních (povaha politického útvaru) na povahu mezistátních interakcí. Přístupy anglické školy budou srovnány s teorií sociální moci Michaela Manna.

11:30–11:55 Ludmila Kaňáková-Hladíková (Ústav archeologie a muzeologie, FF MU):

Reálná ranivost a funkce kamenných projektilů závěru eneolitu a počátku doby bronzové.

Kamenné projektily tvoří významnou kategorii nálezů krátkého období v závěru eneolitu a počátku doby bronzové v Evropě. Jejich společenská role byla dosud nevyjasněna, byly považovány střídavě za projektily lovecké, válečnické i symbolické. Dosavadní typologické nebo morfometrické třídění

nepřineslo nové informace k jejich společenské roli, způsobu a dopadu jejich používání. Na analýzu funkce založené na celkovém 3D designu dosud nebylo reflektováno.

Komplexní experimentální testování balistických dopadů specifického designování kamenných projektilů je založeno na 2D i 3D dokumentaci samotných projektilů i ranivých kanálů, měření počáteční i dopadové rychlosti a na komparaci chování projektilů v závislosti na lukostřelci a na použitém luku. Analyzováno bylo celkem 260 výstřelů. Zjištěné preference balistického designování odpovídají výhradně praktickému válečnému zaměření jejich používání. Výsledky dalších, zejména traseologických analýz a experimentů svědčí o tom, že tyto projektily hrály klíčovou roli v procesech vertikální společenské stratifikace na prahu doby bronzové.

11:55–12:20 Ondřej Klápa (Slezská univerzita v Opavě):

Hroty skýtského typu na Moravě, střet východu se západem v 6. stol. př. n. l.

Období pozdního halštatu (HD v Reineckeho chronologii) je vnímáno jako období stagnace a postupného úpadku obou místních halštatských kultur, platěnické a horákovské. Na základě zkoumání v posledních letech se ukazuje, jak silný dopad měly východní vlivy na další domácí vývoj ve jmenovaném období. Dnes již je zjevné, že situace, známá z Čech, kdy se z domácího halštatského podloží kontinuálně vyvinula laténská hmotná kultura, se na Moravě neopakovala právě díky vpádů nositelů skýtské hmotné kultury. V posledních zhruba deseti letech vzrůstá především na Moravě nálezový fond hrotů šípů tzv. skýtského typu, které byly ještě na začátku nového tisíciletí detekovány maximálně v počtu do třiceti kusů. Dnes již máme bezpečně podchycených nejméně 200 hrotů a o dalších minimálně desítkách (ne-li stovkách) víme, že jsou v rukách amatérských hledačů. Právě hroty šípů jsou nejviditelnějším elementem, který na území Moravy zanechaly děje, které způsobily stagnaci lokálních hmotných kultur. Problematice typologického a chronologického zařazení těchto hrotů se bude věnovat tento příspěvek.

12:20–12:45 Balázs Komoróczy (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.) – **Eduard Droberjar**

(Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra archeologie):

Možnosti archeologického poznání římsko-germánských konfliktů během markomanských válek na jižní Moravě.

Markomanské války v letech 166 až 180 byly ze strany Římanů vnímány jako mimořádné rozsáhlé, nebývale ohrožující a plné krvavých střetů a bitev. Tato percepce se pak otiskla v dochovaných literárních pramenech a také na nejrůznějších vyobrazeních, z nichž nejproslulejší jsou reliéfy na sloupu císaře Marka Aurelia. Navzdory této skutečnosti se archeologický záznam těchto střetů daří objevovat jen sporadicky, postupně a vždy je obestřen větší či menší mírou interpretační nejistoty. Bitevní pole,

jaká známe například z počátku 1. nebo ze 3. století na území dnešního Německa, ve středním Podunají doposud objevena nebyla. Neustále se množící archeologické doklady římských vojenských aktivit na našem území nás postupně přibližují k co nejpřesnějšímu poznání různých aspektů válečné éry a zároveň umožňují alespoň v teoretické rovině naznačit i potenciál některých pramenných kategorií, které by mohly být interpretovány jako dějiště či přímo archeologický záznam přímých římsko–germánských střetů.

12:45–14:00 oběd

Blok středověk

14:00–14:25 Petr Dresler (Ústav archeologie a muzeologie, FF MU) – **Marian Mazuch** (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.):

Pohansko u Břeclavi, Valy u Mikulčic. (Ne)viditelné stopy konfliktů.

Velkomoravská mocenská centra Mikulčice a Pohansko u Břeclavi vydala za více než šedesát let systematických výzkumů obrovské množství informací o životě a smrti raně středověké populace. Doklady konfliktů však rozpoznáváme, leckdy až v udivující míře, poněkud zpětně díky podrobnějšímu pohledu na některé přehlížené, i když dávno odkryté nálezové situace, především však díky novým výzkumům v posledních letech. Z části k tomu napomáhá i rozvoj intenzivní spolupráce s antropologií. Archeologický obraz stop násilných neštěstí, provázejících jednotlivé lidské osudy v podobě smrtících zranění, ale i množící se doklady násilných katastrof globálnějšího charakteru, projevující se v odlišných nálezových situacích, ukazují na násilný vojenský útok na velkomoravská centra, který, ač mohl u obou zmíněných hradišť proběhnout odlišně, vedl k jejich zániku. Příspěvek si klade za cíl na základě všech dostupných indicií ukázat právě tento obraz konce slávy dvou velkomoravských opevněných center. Zcela zásadních, avšak evidentně křehkých pilířů, jejichž zborcení způsobilo nejspíše velmi rychlý rozklad celého politického útvaru, jež byl po většinu 9. stol. významným činitelem střední Evropy, aby v podstatě během několika let, max. desetiletí byl téměř zcela zapomenut.

14:25–14:50 Lukasz Miechowicz (Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences):

Wczesnośredniowieczne wały podłużne z obszaru Polski.

The presentation concerns the functioning of early medieval fortifications – the so-called long ramparts in the area of present-day Poland. These structures, which are found in various regions of the country, had both military and border marking functions. The best-known is the string of fortifications securing

the Mazovian–Prussian border with a total length of several dozen kilometres, dated for 11th–13th c. In recent years, the research also covered so–called Wały Śląskie, dated for the early or late Middle Ages. Aside the strongholds, long ramparts, from a few hundred meters to several kilometers long, constitute additional elements of the permanent defences of early medieval settlement complexes. Recently, thanks to the use of LiDAR air scanning technology, we managed to locate new, previously unknown objects of this type in the historical area of Małopolska. One of them – the long rampart in Chodlik, located about 1 km from the stronghold from the tribal period – was examined by means of geophysical methods and excavations. Based on finds, it is dated for the 10th c. Recent research shows that the idea of the building long ramparts with function of direct protection of strongholds and settlements or marking a boundary was not an isolated phenomenon. This phenomenon is still insufficiently examined, requiring broader view on the early Middle Ages settlements.

14:50–15:15 Igor Strikalov (Institute of Archeology of the Russian Academy of Sciences):

The Old Russia Fortification: a Case of Old Ryazan.

The report is devoted to the results of archaeological research of the fortification of Old Ryazan – the medieval capital of the Ryazan principality, the period of which heyday limited to the end of the 11th – beginning of the 13th century, when the city was destroyed by the Mongols. The degree of knowledge of the fortification of this "dead city" is unique: 7 sections of the rampart surrounding the site have been investigated by archeologists. The results of these studies made it possible to identify characteristics of the structures and the stages of their restructuring. The features of the wooden elements of construction and the nature of the earth elements are established. Special attention is paid to the reasons for the emergence of some specific features of structures, due to construction traditions, the requirements of the stability of the structure both in terms of defensive functions and against destructive natural processes. The report attempts to resolve the controversial issues of medieval Russian fortification – the presence of earthen ramparts and their necessity, the reasons for the emergence of multi–row wall structures, the time of changes in the fundamental structural scheme of the walls of the Russian medieval city.

15:15–15:40 Čestmír Cimler (Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze):

Podoba a funkce sídel rytířských řádů na území střední Evropy ve středověku.

V tomto příspěvku by měly být objasněny některé problematické otázky, které se vztahují na působení rytířských řádů (johanité, němečtí rytíři aj.) ve střední Evropě v době středověku. Prostor bude věnován poměrně složitému tématu, kterým je typologie jejich sídel – tzv. komend (moderní označení). Jak je obecně dobře známo, prvotním posláním rytířských řádů vzniklých ve Svaté zemi, kromě templářů, byla

špitální péče, ke které se až později přidružila činnost vojenská, a to za cílem chránit poutníky a nemocné před nevěřícími. Tato dvojakost se ovšem projevila i v případě jejich staveb vyrostlých v Evropě. To ve výsledku znamená, že objekty obsahově ryze církevní měly ve své výsledné formě spíše charakter pevnostní. Tento aspekt však neměl opodstatnění, neboť řádoví rytíři nesměli vztáhnout zbraň na křesťanské věřící. Je tak otázkou co si ve skutečnosti pod pojmem komenda máme představit, když teoreticky víme, že jednou měla podobu prostého venkovského kostela a pak kupř. rozměrné tvrze. Jaké vzezření tedy mělo ideální sídlo rytířského řádu v centrální Evropě, co bylo hlavní náplní práce členů rytířských řádů na tomto území nebo jak je možné, že se kupř. velké počty johanitů účastnili bitev s Mongoly v roce 1241, a to i přes faktickou omezenost jejich bojových složek v evropském prostoru.

15:40–16:05 Milan Sýkora (Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v.v.i.):

Hrady 15. století a jejich role ve vojenských konfliktech.

Příspěvek bude zaměřen na poznání soudobé hradní architektury, proměny podoby jejich fortifikací, reflektující rozsáhlé změny v soudobém vojenství, a doklady jejich obléhání.

16:05–16:20 pauza

16:20–16:45 Anna Pankowská (Katedra antropologie, Západočeská univerzita v Plzni) – **Patrik Galeta**
– **Petra Spěváčková** – **Karel Nováček**:

Pohřby „bojovníků“ v klášteře Teplá.

Středověké kláštery byly nejen duchovními centry evropské společnosti, ale postupně se staly samostatnými ekonomickými jednotkami, které vlastnily rozsáhlé pozemky a majetek a potřebovaly zajistit i svou ochranu. Obrana klášterů je ale dosud velmi málo prozkoumanou oblastí monasterologie. Předmětem příspěvku je výzkum obranné funkce středověkých klášterů. Konkrétním pramenem pro výzkum je soubor lidských kosterních pozůstatků, odkrytý v areálu kláštera Teplá (okr. Karlovy Vary) a datovaný do 13. až 15. století. Předběžné analýzy kosterních pozůstatků odhalily velké množství traumat a nabízí se vysvětlení, že pohřbení jedinci představovali skupinu bojovníků, chránící klášter. Pro ověření této hypotézy využijeme postupy bioarcheologie, které budou podpořeny analýzou archeologických a historických dat.

16:45–17:10 Piotr Strzyż (Instytut Archeologii Uniwersytet Łódzki):

Archeologiczne ślady zastosowania broni palnej w działaniach zbrojnych na terenie Polski w średniowieczu.

Począwszy od schyłku XIV stulecia coraz istotniejszą rolę w działaniach zbrojnych na terenie Królestwa Polskiego zaczyna odgrywać broń palna. Początkowo stosowano ją głównie przy zdobywaniu i obronie zamków i miast, a w nieco późniejszym okresie także w bitwach polowych. W trakcie ich użycia, dochodziło do deponowania zarówno samej amunicji, jak i całych bądź zniszczonych wybuchem pozostałości luf. Obecnie, licznych materialnych pozostałości takich przedmiotów dostarczają zarówno systematyczne prace archeologiczne, jak i doraźne prospekce z użyciem detektorów metalu. W przypadku działań zbrojnych na terenie Polski w średniowieczu, te archeologiczne odkrycia w znaczącym stopniu uzupełniają informacje o uzbrojeniu i wyposażeniu walczących wojsk, gdyż przekazy pisane zwykle nie informują szczegółowiej o rodzajach posiadanej broni ogniowej.

17:10–17:35 Lenka Militká (Národní památkový ústav) – **Zdeněk Šámal** (Ústav pro archeologii FF UK):

Archeologický výzkum bojiště u Lipan (okr. Kolín).

Cílem příspěvku je shrnout dosavadní výsledky systematického archeologického výzkumu areálu středověkého bojiště u Lipan (1434). Základem celého projektu, stojícího na principu interdisciplinarit, je terénní identifikace a dokumentace místa střetu husitských radikálů s aliancí katolíků a umírněných utrakvistů. Po necelých třech sezónách archeologické prospekce je zřejmé, že zájmové území není definitivně nevědecky zničeno nelegálními destruktivními zásahy a poskytuje některé zásadní informace, umožňující formulovat nové hypotézy a poskytující badatelům orientační body k hledání poloh vojenských ležení obou znepřátelených stran v hodinách těsně před propuknutím bitvy. V této souvislosti je třeba znovu zdůraznit, že odborně vyzvednuté archeologické nálezy s lokalizací pomocí souřadnic systému GPS jsou vlastně prvními nálezy z místa osudové bitvy českých dějin, které mají zachovány prostorové vztahy a mohou tak pomoci při řešení otázek spjatých s průběhem vojenské operace. Dosavadní terénní prospekce lipanského bojiště nesporně otevírá novou kapitolu možností dokumentace a aktivní ochrany bojišť na českém území. V neposlední řadě archeologický výzkum nastolil otázky, jak aktivně eliminovat rizika poničení archeologických lokalit v zemědělské krajině, kde nejsou na první pohled jasné archeologické relikt, jako je tomu například v lesním prostředí

17:35–18:00 Zdeněk Schenk (Muzeum Komenského v Přerově) – **Petr Žákovský** (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.):

Tovačov 1470. Odraz netradiční polní bitvy v archeologických pramenech a problematika jejich interpretace.

V závěru česko-uherských válek došlo v západní části přerovského regionu u Tovačova k přímému střetu obou znepřátelených vojsk. Menší část českého vojska pod vedením Václava Vlčka z Čenova se po přesunu od Hodonína vydala dne 12. července 1470 na pochod z Tovačova přes Kralice směrem k Prostějovu s cílem spojit se posléze s jádrem českého vojska vedeného Jiřím z Poděbrad. Matyáš Korvín, vědom si početní převahy, se rozhodl využít momentu překvapení a zaútočit na osamocené Vlčkovy oddíly roztažené v dlouhé koloně. Uherskému vojsku se podařilo dostihnout a rozbít část zadního voje, který kryl ústup českého vojska. Tato bojová srážka tedy probíhala zřejmě v různé intenzitě na poměrně úzkém, ale dlouhém prostoru čítajícím řádově několik kilometrů. Tato zdánlivě epizodní událost česko-uherských válek se odrazila nejen v pramenech písemné povahy, ale zároveň je doložena náhodnými archeologickými nálezy militarií z okolí Tovačova datovanými do 2. pol. 15. století. Jejich neustále narůstající počet může ilustrovat případnou intenzitu střetu, ale při jejich interpretaci si musíme být plně vědomi omezené vlastní výpovědní hodnoty jednotlivých náhodně nalezených artefaktů.

18:00–18:25 Martin Gojda (Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.):

Military landscape of the 18th–19th centuries in Bohemia: the integration of aerial reconnaissance, ALS, ground-based survey and historical cartography.

Dosavadní zapojení dálkového průzkumu krajiny vedlo v Čechách (převážně středních a severozápadních) k odhalení celé řady prvků novověkého (zejm. 18.–19. stol.) polního opevnění. V souvislosti s paralelním nahlížením do příslušných listů 1.–3. vojenského mapování, významného zdroje poznatků o topografii opevňovacích zařízení, se ukazuje, že tyto jednotlivé obranné prvky vytvářely promyšlený systém obrany. Nemalý počet jich je dodnes zachován v otevřené krajině v podobě zalesněných a křovím porostlých ostrůvků antropogenních reliéfních tvarů (většinou geometricky pravidelného půdorysu; k jejich určení významnou měrou přispívá analýza reliéfu prostřednictvím dat z leteckého laserového skenování), ale významná část této kategorie archeologického dědictví je zcela pohřbena pod povrchem země. V posledních letech přispěl významnou měrou k jejich identifikaci letecký archeologický průzkum ve středních a SZ Čechách a interpretace veřejně dostupných ortofotomap. Prostřednictvím vegetačních příznaků se podařilo objevit řadu jak morfologicky standardních, tak i výjimečných komponent polního opevnění, která měla pomáhat odrazit vpád potenciálního nepřítele (Prusů, Napoleonových oddílů) do Čech ze Saska.

System se v dosud nepravidelně husté síti opevněných objektů rozprostírá na teritoriu od Podkrušnohoří po Mělnicko a pražské předpolí. Příspěvek tak přináší shrnutí dosavadních výsledků tohoto spíše nárazově vedeného dálkového průzkumu, který se dosud nestal tématem projektu finančně podpořeného některou z tuzemských grantových agentur.

2. den, středa 11. září 2019

Blok novovek

9:00–9:25 Filip Velímský (Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.):

Šarmicl u Čáslavě 1618. Archeologicko-historická rekognoskace bojiště z období třicetileté války.

V září roku 2018 uběhlo čtyři sta let od první větší vojenské konfrontace třicetileté války, ve které se proti sobě před branami města Čáslavi postavily oddíly českých stavů a císařské armády.

Několikadenní střet obou vojsk v září roku 1618, který se do dějin zapsal jako „šarmicl u Čáslavě“, časem prakticky zcela upadl do zapomnění a byla mu věnována jen minimální pozornost, jak ze strany historického bádání, tak i archeologického výzkumu. Tato situace se změnila teprve s příchodem zmiňovaného jubilea, kdy byla ve spolupráci mezi Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v.v.i., Muzejním a vlastivědným spolkem „Včela Čáslavská“ a dalšími institucemi a spolky zahájena poměrně rozsáhlá terénní prospekce areálu bývalého bojiště a jeho zázemí, stejně jako nové revizní studium dochované pramenné základny s cílem, co nejvíce zpřesnit lokalizaci a průběh celého střetu.

Předkládaný příspěvek přináší souhrn dosažených výsledků realizovaného výzkumu.

9:25–9:50 Grzegorz Podruczny (Adam Mickiewicz University, Collegium Polonicum):

Archeology of battle of Kunersdorf.

Battle of Kunersdorf (12. 8. 1759) was second large battle of Seven Years War (1756–1763). 130 thousand combatants from three armies (Russian, Prussian and Austrian) fought there. The result was the victory of Russian–Austrian army. Total battle lost were about 43 thousand soldiers, including 10759 dead, 23573 wounded, 6597 captured and 1200 missing. An archeological research project on the battle of Kunersdorf (1759) lasted from 2009 to 2019. As a result of 10 years of metal detector survey about 11 thousand of object, mostly connected with the battle of Kunersdorf were found. Additionally during archeologically excavations in 2009–2010 the remains of field fortifications of Russian fortified camp, and in 2010 and 2019 two soldiers graves were found. Project was based on work of volunteer (metal detectorist, archaeologist, students and other), during 11 years of work cost 1248 working days.

9:50–10:15 Petr Vágnér (Katedra historie, sekce archeologie, Univerzita Palackého Olomouc):

Archeologie napoleonských válek – bitva u Chlumce 1813.

Příspěvek je věnován archeologii napoleonských válek v severozápadních Čechách, především bitvě u Chlumce, z pohledu archeologie (nálezu). Archeologie napoleonských válek je na našem území zatím spíše okrajovou záležitostí. Několik hromadných hrobů bylo zkoumáno na bojištích u Slavkova a u Znojma. Nikdy však nešlo o cílené výzkumy. Bojiště u Chlumce stálo doposud mimo zájem archeologů, a to přesto, že jeho značná část je dnes již zastavěna. Pouze při výzkumu středověkého osídlení u Českého Újezdu byly nalezeny ostatky muly zabitě v době bitvy. Velké množství zajímavých kovových artefaktů bylo ale nalezeno amatéry pomocí detektorů kovů. Interpretační možnosti těchto nálezů jsou však poněkud omezeny faktem, že se na stejném místě odehrály válečné události v několika po sobě následujících týdnech. Navíc na totožných místech tábořila vojska po bitvě a část artefaktů bude patrně pocházet i z průchodu zajatců vedených ze Saska. Na druhé straně se podařilo identifikovat místo srážky mezi Cínovcem a Dubím, ke které došlo ve chvíli, kdy končila nedaleká bitva u Chlumce, i místo u Teplic, kde vojska (asi Prusové) po bitvě u Chlumce tábořila.

10:15–10:40 Jiří Hofman (Univerzita Palackého v Olomouci):

Vojenské tábory v 18. století ve světle písemných pramenů.

Příspěvek se bude týkat písemných pramenů k otázce podoby rakouských vojenských ležení v 18. století. Normativní a další písemné prameny (ego–dokumenty) včetně dochovaných vyobrazení představují zajímavý příklad toho, jak může přispět interdisciplinární bádání historika k poznání širších okolností archeologického výzkumu v terénu. Podoba a dispozice vojenských ležení byla ve druhé polovině 18. století normována. Svou přesně danou pozici měla stany mužstva, latríny, kuchyně a další „provozy“. Teoreticky jsme pak následně schopni podle nálezu konkrétní části ležení odvodit jeho zbytek.

10:40–10:55 pauza

10:55–11:20 Marc Brion (Flanders Heritage Agency):

The archaeological evaluation of post–medieval military camps, some Belgian examples.

Due to its geographical and political position, Belgium was centuries on end the scene of many battles. Sometimes taking up to several months, armies travelled through and camped within the current geopolitical territory of Belgium. Archaeological research allows us to study among other things daily life, logistics and armaments of former soldiers as well as the composition and organisation of armies. It also allows us to gain understanding in their military actions. Until recently, these temporary camp sites

were rarely found during archaeological research in Belgium. At least that's how it seemed. Since more attention has been paid worldwide to this type of context, a number of interesting sites were also discovered in Belgium. The archaeological (pre-)investigation of temporary military camps requires a specific approach consisting of a custom methodology and specific research questions. Moreover, it requires a custom mindset during fieldwork as well as post-excavation interpretation. The lecture aims to tackle the previous aspects in the archaeological evaluation of temporary military camp, using the results and experiences from recent archaeological research in Belgium.

11:20–11:45 Slawomir Konik (Firma Novetus GmbH):

Austrian Military Camp on the Napoleons Battlefield of Wagram.

In the course of the construction of the motorway S8 the Asfinag AG initiated archaeological surveys which lead to the determination of several sites of potential concern. Since March 2017 archaeological excavations have been carried out by the company Novetus, on behalf of the Asfinag AG, in the municipalities Parbasdorf and Deutsch–Wagram (Lower Austria). The route of the motorway cuts through the area of the military camp base of the Austrian forces established from Mai to June 1809 and the battlefield area itself, where from 5th to 6th of July 1809, the largest military confrontation between France and Austria during the Napoleonic Wars took place. This battle was the 3rd largest of its time and the largest battle on Austrian ground until World War II. The archaeological investigations cover only a relatively small area of the former battlefield. nevertheless, the first conducted systematic archaeological research in that area revealed large quantities of findings. 15.000 finds were recovered in humus and in camp pits of which about 10.000 can be dated to the year 1800.

11:45–12:10 Klára Andresová (Historický ústav AV ČR):

Jak postavit redutu? Poučky z vojenských příruček doby třicetileté války.

Fortifikační příručky raného novověku mnohdy obsahují kromě obecně platných pouček také zvláštní kapitoly zabývající se jednotlivými prvky stálého a polního opevnění. Zaměříme-li se na prezentaci redut v příslušných dokumentech, můžeme zjistit mj. následující fakta: Jaké typy redut ve zkoumané době existovaly, jak se od sebe navzájem konstrukčně lišily, jaký byl ideální postup jejich stavby, jaké rozměry redut byly doporučované nebo jaké náčiní se k jejich stavbě používalo. Příspěvek bude výstupem analýzy několika německých a jedné polské příručky z období mezi počátkem 17. století a koncem jeho 50. let. Jedná se o díla Andree Böcklera, Martina Eylenda, Johanna von Felden, Buonaiuta Loriniho a Józefa Naronowicze–Naroňského. Ačkoliv se zkoumaní autoři v mnoha ohledech shodují, kladou odlišný důraz na jednotlivé detaily. Teprve komparace jejich děl umožňuje charakterizovat ideální stav konstrukce redut v době třicetileté války (a v několika letech jí

předcházejících a po ní následujících). Příspěvek je jednou z přípravných studií pro plánovanou výstavbu reduty dle dobových postupů v terénu.

12:10–12:35 Martin Krůl (Muzeum Těšínska):

Formy obrany slezsko-uherské hranice a jejich vývoj v raném novověku.

Příspěvek se zaměří na způsoby obrany slezsko-uherské hranice v období od 16. do počátku 19. století, kdy se postupně konstituoval systém opevnění nazývaný jablunkovskými šancemi. Ochrana jediného přímého úseku hranice mezi Slezskem a Uhrami (Slovenskem) byla věnována zvýšená pozornost, zvláště od osudné bitvy u Moháče v roce 1526. Neustávající nebezpečí vpádů z neklidných Uher, které hrozily prakticky až do poloviny 18. století, zapříčinily nutnost zajištění dlouhodobé obranyschopnosti hranice. Avšak ani po odeznění nebezpečí z uherské strany nebyla zdejší oblast klidná, nový nepřítel se objevil v Pruském království, proti jehož útokům byla oblast fortifikována ve 2. polovině 18. století. Díky tomuto dlouhému období existence jablunkovských šancí lze vysledovat změny v typologii a lokalizaci polních opevnění, které tak reagovaly na nové trendy ve vývoji v oblasti taktické a strategické. Jaké formy se používaly k ochraně horské hraniční oblasti a jak se vyvíjely během více než dvou staletí, přiblíží uvedený příspěvek.

12:35–14:00 oběd

14:00–14:25 Maria Legut-Pintal (Wrocław University of Technology) – **Grzegorz Podruczny**

(Collegium Polonicum, UAM Poznań):

Field fortifications in Western Poland.

Field fortifications, being the material traces of military conflicts that took place on the Polish territory, are one of the least-recognized categories of archaeological monuments. The lack of interest in these structures results, on the one hand, from the poor development of archeology of Modern Times in Poland and, on the other hand, from the difficulties associated with the research of such facilities. On the side of the project “From a stronghold to a castle – new methods and research perspectives”, whose aim was to inventory the medieval fortifications using data from aerial laser scanning, attention was drawn to a group of objects that may be associated with modern military conflicts. In this paper, we present the concept and preliminary results of the project, which aims to catalog and categorize the modern fortifications in Western Poland.

14:25–14:50 Aleš Knápek (Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, p. o.):

Realita využití stálých fortifikací na karpatské hranici Moravy počátkem novověku

Karpatské hřebenové tvoří přirozený předěl mezi Moravou a Slovenskem (Uhrami). Některá opevnění v této oblasti bývají běžně traktována jako moravské pohraniční pevnosti. Příspěvek má na příkladech ukázat zamýšlené a skutečné obrané hodnoty těchto opevnění včetně údajů historických pramenů o průběhu některých bojových událostí. Nebude chybět ani srovnání možností archeologické evidence relevantních militarií a příklady tak zvaných pohraničních opevnění ze zemí koruny české.

14:50–15:15 Václav Matoušek (Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií) – **Ladislav Rytíř** – **Pavel Drnovský** – **Petr Hejhal** (Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra archeologie):
Předběžné výsledky archeologického výzkumu polního opevnění z roku 1759 v Nebesích u Aše.

15:15–15:40 Ivan Fuksa (Vojenský historický ústav v Praze):

Využití nedestruktivní archeologie při poznání stavebního vývoje pevnosti Terezín.

Cílem přednášky bude přiblížit stavební vývoj pevnosti Terezín za pomoci nedestruktivní archeologie a rozsáhlého archivního výzkumu. Hlavní část přednášky bude zaměřená na labské předmostí budované v letech 1809, 1813, 1850 a 1866 a bohušovické předsunuté opevnění z let 1866. V příspěvku budou shrnuty výsledky soustavného průzkumu pevnosti Terezín, který probíhá od roku 2009 a zaměřuje se na stav z roku 1866.

15:40–16:05 Lukáš Hudák:

Organizace výstavby pevnosti Josefov.

Příspěvek se bude týkat provozního uspořádání stavby jménem Pless. Nakreslit plán je krásná věc, ale problémem je většinou dané čáry realizovat tak, aby se co nejekonomičtěji a nejpraktičtěji dosáhlo požadovaného výsledku a u pevnostních staveb ještě s faktorem, aby odolaly co nejdéle. Na konferenci bych se rád zaměřil na výstavbu pevnosti po organizační stránce. Kde se nacházelo dělnické městečko, kde cihelny, odkud se vozil kámen a vápno... a proč. A to vše pohlede spíše stavitele, architekta než historika. Záměrem přednášky bude probuzení zájmu o pevnosti z jiného pohledu

16:05–16:30 Otakar Foltýn (Generální štáb Armády České republiky) – **Marie Koldinská** (Ústav českých dějin Filozofické fakulty UK):

Historické bitvy v dnešním veřejném prostoru aneb Bitva jako muzejní exponát?

V transdisciplinárně pojatém příspěvku autoři zúročí své zkušenosti s prezentací raně novověkých bitev ve veřejném prostoru, konkrétně z přípravy nové stálé expozice věnované českým dějinám pro Národní

muzeum (bitva u Jankova, bitva u Kolína) a z tematické výstavy pro tutéž instituci (bitva na Bílé hoře). Zaměří se na propojení veřejné prezentace odborných poznatků (archeologický průzkum bojišť, zasazení bitev do terénu za použití moderních archeologických metod, interpretace pramenů k vlastním bitvám i k jejich „druhému životu“, zasazení do kontextu aktuálního výzkumu raně novověké taktiky a strategie atd.) s akcentem na sdělnost a simplifikaci nutnou pro širší veřejnost. Zdůrazní zásadní roli vhodně zvoleného a pojednaného narativu, přizpůsobeného vnímání různých cílových skupin od poučených zájemců o vojenské dějiny přes návštěvníky jen okrajově zorientované v problematice až po specifické skupiny (včetně dětí, ale kupříkladu i zahraničních turistů). Autoři nabídnou interpretaci tří raně novověkých bitev, klíčových pro dobovou situaci ve středoevropském prostoru na základě svých rozdílných odborností – tj. jednak z pohledu historika, jednak z pohledu vojenského profesionála, přičemž se pokusí představit publiku synergický efekt, který může přinášet spolupráce specialistů z akademické a armádní sféry i v tak specifické oblasti, jakou je výzkum historických konfliktů a jejich prezentace v duchu public history zacílené na širokou veřejnost.

16:30–17:30 komentovaná prezentace posterů.

Od 17:30 exkurze po reliktech pevnosti Hradec Králové

3. den, čtvrtek 12. září 2019:

Blok konflikty 20. století

9:00–9:25 Pavol Šteiner (Katedra muzeologie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre):

Možnosti archeologického výskumu bojísk 2. svetovej vojny na Slovensku.

Archeológia 2. svetovej vojny na Slovensku zatiaľ predstavuje iba marginálnu oblasť výskumu a to napriek tomu, že najmä juhozápad krajiny sa na prelome roko 1944 a 1945 stal dejiskom rozsiahlych bojových operácií, ktoré po sebe zanechali početné stopy. Význam archeologického skúmania bojísk 2. svetovej vojny na Slovensku vzrastá úmerne s nelegálnym vyhľadávaním militárií a obchodovaním s nimi.

9:25–9:50 Aleksandra Krupa-Ławrynowicz (Instytut Etnologii i Archeologii Kulturowej, Uniwersytet Łódzki) – **Olgiert Ławrynowicz** (Instytut Archeologii, Uniwersytet Łódzki):

Etnoarcheologické pozůstatky druhé světové války v severních oblastech Krakovsko–čenstochovské jury.

9:50–10:15 Miloš Bordáč (Katedra muzeologie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre):

Historické a archeologické doklady havárie bombardéru B–24 Liberator pri Trenčíne.

Príspevok je zameraný na historický a archeologický aspekt havárie amerického bombardéru Consolidated B–24 Liberator, ktorý bol 17. 12. 1944 zostrelený na pohraničí katastrov obcí Omšenie a Trenčianske Teplice (okres Trenčín; Slovensko). Okrem sumarizácie historických prameňov (ktoré napr. prináša vyriešenie nezrovnalostí medzi dobovými prameňmi, akými sú volacie meno stroja, či presné miesto havárie) prináša príspevok aj archeologický pohľad na problematiku, prostredníctvom prospekcie lokality a zachytenia nálezov. Cieľom príspevku je teda, okrem iného, aj ukážka potenciálu bádania v rámci populárnej "aeroarcheológie" ako známeho odvetvia archeológie militárií 20.storočia.

10:15–10:40 Jiří Kala – Jiří Zubalík (Ústav archeologické památkové péče Brno):

Druhoválečné hroby a zákopy na výzkumech UAPP Brno.

Válečné události závěru druhé zasáhly také území jižní Moravy. Tyto boje po sobě zanechaly množství relikvů, které se v posledních dvou desetiletích objevují při záchranných výzkumech Ústavu archeologické památkové péče Brno. Při velkých výzkumech na okrajích Brna byly dokumentovány

části polního opevnění, kterým město opevnil Wehrmacht. Menší okopy byly také zaznamenány, například při výzkumech u Vyškova, Nikolčic nebo Syrovic. Od roku 2014 je věnována zvýšená pozornost nálezům válečných hrobů v zájmovém území UAPP Brno. Tyto záchranné výzkumy přinesly zatím nálezy kosterních pozůstatků téměř tří desítek německých vojáků. Historické, archeologické a antropologické údaje získané při jejich výzkumu dokumentují jak poslední okamžiky druhé světové války, tak také stav, v jakém se německá branná moc v té době nacházela.

10:40–10:55 pauza

10:55–11:20 Jiří Juchelka (Slezské zemské muzeum):

Užití nedestruktivních archeologických metod při mapování okolí dělostřelecké tvrze z 2. světové války na katastru obce Smolkov, okr. Opava. 1. a 2. etapa výzkumu.

Příspěvek prezentuje výsledky 1. a 2. etapy nedestruktivního archeologického výzkumu polních opevňovacích prvků nacházejících se v sousedství Tvrzového vchodového objektu MO–Sm–S 41 v jihovýchodní části areálu Armády České republiky na katastru Smolkova. Identifikováno zde bylo celkem 39 okopů pro střelce, 8 velkých dřevohlinitých krytů a 3 objekty jiných funkcí jakou jsou relikty zákopů apod., které byly na místě vyhloubeny v roce 1945 příslušníky wehrmachtu v předpolí vchodového srubu S 41 na jižních svazích kopce „Nad Valchou“, aby tak chránily komplex bunkrů v případě postupu Rudé armády od západu, jihu či východu.

11:20–11:45 Michal Bureš (Archeo Pro o.p.s.) – **Michal Rak** (Československá obec legionářská) – **Lenka Starková** (Univerzita Palackého v Olomouci) – **Renata Tišerová** (Národní památkový ústav ú.o.p. Liberec):

Zapomenuté součásti linie lehkého opevnění čsl. hranice v paměti krajiny.

Příspěvek se zabývá archeologickým odrazem polních provizorních součástí pevnostní linie budované na sklonku 30. let 20. století v některých úsecích československé hranice a jejich projevy v tehdejší i současné krajině.

11:45–12:10 Petr Čech (Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.):

Archeologie nebo pyrotechnika.

Archeologie válečných konfliktů často přináší nálezy zbraní, střeliva a munice. Přestože se na tyto předměty vztahuje zvláštní zákon (zákon č. 119/2002 Sb. o zbraních a střelivu), není investorům uložen pyrotechnický průzkum v případech podezření na nálezy uvedené povahy. Proto má archeologie zákonem 20/87 Sb. o státní památkové péči výhodu. Jak tedy ve vztahu archeologie versus pyrotechnika? Na konkrétních příkladech z Mostecká se tím zabývá předložený příspěvek.

12:35-13:30 oběd/lunch

13:30 – odjezd na exkurzi po bojišti z války 1866

POSTERY:

Aneta Gołębiowska–Tobiasz (Západočeská univerzita v Plzni FF KAR):

Import of weapons in the graves of Turkic nomads elite on the Black Sea steppes.

Dominik Drozd (Katedra archeologie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave):

Ikonografických prameňov a jej prínos k výskumu bojísk: Veľké Vozokany.

Milan Sýkora (Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v.v.i.) – **Jiří Crkal** (Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v.v.i.):

Přísečnické šance z třicetileté války ve světle písemných pramenů a archeologického výzkumu.

Martin Neumann (Univerzita Komenského v Bratislave):

Bitka pri Leviciach v roku 1664 – analýza veduty Melchiora Küssela a možnosti jej využitia pri identifikácii bojiska.

Martin Vyšohlíd (Archaia Praha):

Archeologický výzkum na Masarykově nádraží v Praze. Hmotné doklady ostřelování města.

Martin Vojtas (Masarykova univerzita v Brně) - **Fojtík, M.** – **Bíško, R.** – **Zubalík, J.** – **Vavrečka, P.** - **Těsnohlídek, J.** – **Petřík, J.** – **Tajkov P:**

Computers on line: Digital Archaeology of WWI at Eastern Slovakia

Dominika Majchrzak (Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk):

Life during wartime – people of Near East and North Africa and the 2nd World War.

Anetta Łyżwa–Piber (Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk):

The Glimpse into the daily life of the RAF soldiers – from Durban(South Africa) to Nebab (Syria), 1942–1943.

Budova B – místo konání konference (50.2099358N, 15.8264172E). U **budovy A** je možné bezplatné parkování zde (50.2025883N, 15.8311269E).

Možnosti ubytování v Hradci Králové najdete na této adrese:

<https://www.hotel.cz/hradec-kralove/>

Možnosti stravování v rámci oběda jsou v okolí budovy B.

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta